

GİZLENEN TANRI ÜZERİNE

Nicolaus Cusanus
Çeviren: Arif Yıldız

ÖZET

Nicolaus Cusanus, 1445 yılı civarında kaleme aldığı "De Deo Abscondito" adlı bu diyalogunda, epistemolojik bir problem olarak Tanrının bilinip bilinemeyeceğini ele alır.

Anahtar kelimeler: Tanrının Varlığı; Gizlenen Tanrı; Tanrı; Bilgi; Nicolaus Cusanus; 15. Yüzyıl; Din Felsefesi; Felsefe Tarihi

ON THE HIDDEN GOD ABSTRACT

In his dialogue called "De Deo Abscondito" (written in ca. 1445) Nicolaus Cusanus discusses whether God can be known as an epistemological problem.

Key Words: Existence of God; Hidden God; God; Knowledge; Nicolaus Cusanus; 15th Century; Philosophy of religion; History of Philosophy.

GİZLENEN TANRI ÜZERİNE¹

Biri Pagan, diğeri Hristiyan iki kişinin gizlenen Tanrı üzerine diyalogu.

I. Pagan sorar: Kendini adamış bir şekilde yüzükoyun uzandığımı ve hiç de sahte olmayan, tersine yürekten gelen sevgi gözyaşları döktüğünü görüyorum. Sorarım sana, kimsin sen?

¹ Metnin Türkçeye çevirisinde, *Nicolai de Cusa Opera Omnia*, iussu et auctoritate Academiae Litterarum Heidelbergensis ad codicum fidem edita, Vol. IV: Opuscula I (*De Deo abscondito, De quaerendo Deum, De filiatione Dei, De dato Patris luminum, Coniectura de ultimis diebus, De genesi*), ed. P. Wilpert, Hamburgi 1959 künyeli edisyon temel alınmıştır. Çevirinin yorumlanmasında ve açıklama dipnotlarında, John Hopkins, *A Miscellany on Nicholas of Cusa*, Minneapolis, The Arthur J. Banning Press, 1994 künyeli eserden yararlanılmıştır.

Hristiyan: Hristiyanım.

Pagan: Neye tapıyorsun?

Hristiyan: Tanrıya.

Pagan: Kimdir bu tapmış Tanrı?

Hristiyan: Bilmiyorum.

Pagan: Bilmediğin bir şeye nasıl böylesine ciddiyetle tapıyorsun?

Hristiyan: Bilmediğim için tapıyorum.

H. Pagan: Bilmediği bir şeye tapan birini gördüğüme şaşırırım.

Hristiyan: Bir adamın bildiğini sandığı bir şeye tapması daha da hayret vericidir.

Pagan: Niçin?

Hristiyan: Çünkü bildiğini sanan, bilmediğini bilenden daha az bilir.

Pagan: Lütfen açıkla.

Hristiyan: Hiçbir şey bilinemezken bir şey bildiğini sanan kişi, benim gözümde akılsızdır.

Pagan: Bana kalırsa asıl hiçbir şeyin bilinemeyeceğini söyleyen sen, akılını yitirmişsin.

III. Hristiyan: Ben bilgiden hakikati kavramayı anlıyorum. Bildiğini söyleyen, hakikati kavramış olduğunu söyler.

Pagan: Ben de aynı kamdayım.

Hristiyan: O halde bizzat kendisinin dışında, hakikat nasıl kavranılabilir? Kavrayan önce, kavranan sonra geldiğinde, kavramlamaz.

Pagan: Bu, hakikatin bizzat kendisinin dışında kavramlamayacağı görüşünü anlayamadım.

Hristiyan: Hakikatin başka türlü ve hakikatin dışındaki bir şeyde kavranılabilir olduğunu mu düşünüyorsun?

Pagan: Evet.

Hristiyan: Besbelli yanıltıyorsun. Hakikat dışında hakikat, dairesellik dışında daire, insanlık dışında insan yoktur. Dolayısıyla, hakikat dışında hakikat ne başka bir şekilde ne de başka bir şeyde bulunur.

IV. Pagan: Öyleyse, insanın ne olduğunu, taşın ne olduğunu ve tek tek bilgisine sahip olduklarımı nasıl biliyorum?

Hristiyan: Bunlara dair hiçbir şey bilmiyorsun,² tersine bildiğini sanıyorsun. Eğer sana, bildiğini sandığın şeyin neliği üzerine soru sorsam, insanın özünü³ ya da taşın özünü⁴ ifade edemeyeceğini kanıtlarsın. İnsanın taş olmadığını bilmen, insanı, taşı ve ikisinin ayrımını bilmenden kaynaklanan bir bilgiden değil, bu ikisinin işlev ve biçimlerinin arzılığından⁵ ve farkından ileri gelir; ayırt ettiğindeyse bunlara farklı adlar verirsin. Çünkü ayırt eden akıldaki bir devinim ad verir.⁶

V. Pagan: Hakikat bir mi yoksa birden fazla mıdır?

Hristiyan: Bir taneden başka hakikat yoktur. Çünkü yalnızca bir tane birlik⁷ vardı, birliğin bir tane olduğu doğru olduğundan, hakikat birlikle örtüşür. Dolayısıyla sayıda bir taneden başka birlik bulunmadığı gibi,⁸ çoklukta da bir taneden başka hakikat yoktur. Ve birliği anlamayan, hiçbir zaman sayıyı tanımayacaktır; hakikatteki birliği anlamayan hiçbir şeyi doğru olarak bilemez. Her ne kadar doğru olarak bildiğini sansa da, bildiğini sandığı şeyin daha doğru bir şekilde bilinebileceğini kolayca tecrübe eder. Örneğin görülebilir olan bir şey, senin gördüğünden daha doğru bir şekilde görülebilir. Çünkü daha keskin gözlerle daha doğru bir şekilde görülür. Dolayısıyla senin tarafından,⁹ hakikatte görüldüğü gibi görülemez. İtme ve diğer duyular için de böyledir. Bilmeyi mümkün kılan o bilginin dışında bilinen herhangi bir şey, hakikatte değil hakikatten başka bir şekilde ve başka yolla bilinir. Ama konu, hakikatin başka bir şekilde ve asıl yolun dışında başka bir yolla bilinemediği değildir. Dolayısıyla hakikate dair bir şey bildiğini sanan ama hakikati tanımayan kişi akılsızdır. Rengi tanımazken, renklerin aralarındaki farkları bildiğini sanan kör bir adamın akılsız olduğu yargısına varılmaz mı?

² Kşz. Nicolaus Cusanus, *De Docta Ignorantia*, 1, 3 (10:18-19), *De Visione Dei*, 22 (96:20-21).

³ *Veritas hominis.*

⁴ *Veritas lapidis.*

⁵ *Ex accidenti.*

⁶ Kşz. Nicolaus Cusanus, *De Coniecturis*, 1, 8 (32:3-4).

⁷ *Unitas.*

⁸ Nicolaus Cusanus, *De Docta Ignorantia*, 1, 5 (14:1-4).

⁹ *Senin gözlerinle anlamında.*

VI. Pagan: Hiçbir şey bilinemezse, o halde insanların en bilgisi kimdir?¹⁰

Hristiyan: Cehaletini bilen kişidir bilgili sayılan.¹¹ Ve o; hakikat olmadan hiçbir şey kavrayamayacağı, hiçbir şeyin var olamayacağını, hiçbir şeyin yaşayamayacağını ya da hiçbir şey anlayamayacağını bilen, hakikati onurlandırır.

Pagan: Seni ona tapmaya çeken, belki de hakikatte olma arzusudur.¹²

Hristiyan: Dedğin doğru. Çünkü senin paganlığının yanlış bir biçimde bildiğini sandığı ve Tanrı dediğine değil, tarif edilemez hakikatin kendisi olan Tanrıya tapıyorum.

VII. Pagan: Mademki hakikat olan Tanrıya tapıyorsun ve mademki biz de hakikatte olmayan bir Tanrıya tapma niyetinde değiliz; o halde sorarım sana kardeşim, sizin¹³ Tanrınızla bizimki¹⁴ arasındaki fark nedir?

Hristiyan: Birçok fark var ama bunlardan bir tanesi en önemlisi: biz mutlak, saf, öncesiz sonrasız ve tarif edilemez hakikate tapıyoruz,¹⁵ oysa siz kendinde değil, işlerinde mutlak olan hakikate tapıyorsunuz; mutlak birliğe değil, sayıdaki birliğe ve çokluğa taparak hata yapıyorsunuz, çünkü Tanrı olan hakikat, başka bir şeyle paylaşılamaz.

VIII. Pagan: Tanrın konusunda seni anlayabileceğim noktaya gelmek için soruyorum kardeşim, cevap ver bana: taptığın Tanrın hakkında ne biliyorsun?

Hristiyan: Bildiğim şeyin Tanrı olmadığını, tasavvur ettiğim şeyin Tanrıya benzemediğini, ama Tanrımın tasavvurumdan üstün olduğunu biliyorum.¹⁶

IX. Pagan: O halde Tanrı hiçbir şey.

¹⁰ Cusanus'un, Alman İdealizminin habercisi olduğunu düşünenlerin dayanak noktalarından biri de bölümdür. Bkz. John Hopkins, *A Miscellany on Nicholas of Cusa*, s. 309, n. 6.

¹¹ Cusanus burada kuşkuculuğu teklif etmiyor. Bkz. John Hopkins, a.g.e., s. 309, n. 7.

¹² Kız. *Yuhanna* 3:21.

¹³ Hristiyanların Tanrısı.

¹⁴ Paganların Tanrısı.

¹⁵ *De Docta Ignorantia*, III.1 (182)'nin açılış cümlesi.

¹⁶ Nicolaus Cusanus, *Apologia Doctae Ignorantiae*, 24:19-24, *De Visione Dei*, 13 (52).

Hristiyan: Tanrı hiçbir şey değildir, sadece bu hiçlik hiçbir şey adını alır.¹⁷

Pagan: Eğer hiçbir şey değilse, bir şey demektir.

Hristiyan: Bir şey de değildir. Çünkü bir şey, her şey değildir. Zaten konu, Tanrının her şeyden çok bir şey olması da değil.

Pagan: Tuhaf şeyler ileri sürüyorsun: demek taptığın Tanrı ne hiçbir şey ne de bir şey. Hiçbir usavurma yöntemi bu noktayı yakalayamaz.

Hristiyan: Tanrı hiçbir şeyin de bir şeyin de ötesindedir, çünkü bir şeyin olması için hiçbir şey ona tabi değildir.¹⁸ Bu onun her şeye kadir¹⁹ olmasıdır. Bu gücü sayesinde olan ya da olmayan her şeyi aşar, öyle ki kendisine tabi olmayan da, tabi olan gibidir. Çünkü var olmayanı varlığa, varlığı da var olmaya götürür. Ondan aşağı olan hiçbir şey, her şeye kadir olmasından önce gelmez.²⁰ Dolayısıyla her şey ondan geldiği için Tanrının şu ya da bu olduğu söylenemez.

X. Pagan: Adlandırılabilir mi?

Hristiyan: Adlandırılabilen bir şey küçüktür. Oysa onun büyüklüğü tasavvur edilemez, bu nedenle tarif edilemez kalır.

Pagan: Tarif edilemez mi?

Hristiyan: Tarif edilebilir olan her şeyin ötesinde olduğundan tarif edilemez, çünkü adlandırılabilir olan her şeyin nedenidir. Öyleyse nasıl oluyor da, başkalarına ad verenin adı olmuyor?

Pagan: Demek ki Tanrı hem tarif edilebilir hem de edilemez.

Hristiyan: Hayır bu da değil. Çünkü Tanrı çelişkinin değil her şeyin temelinden önce olan basitliğin²¹ köküdür. Bu nedenle tarif edilebilir ve tarif edilemez olduğu söylenemez.

Pagan: O halde onun hakkında ne söyleyebilirsin?

Hristiyan: Ancak konu, ne “adlandırıldığı ya da adlandırılmadığı”, ne de “hem adlandırıldığı hem de adlandırılmadığı” değil. Tutarlı ya da çelişkili olan, ayırıcı ya da birleştirici bir şekilde söylenebilecek her şey, sonsuzluğunun

¹⁷ Kşz. Nicolaus Cusanus, *Apologia Doctae Ignorantiae*, 20:2-8.

¹⁸ Nicolaus Cusanus, *De Passet*, 5:7.

¹⁹ *Omnipotentia*.

²⁰ Nicolaus Cusanus, *Apologia Doctae Ignorantiae*, 17:22-25.

²¹ *Simplicitas*.

yüceliği nedeniyle ona uygun düşmez. Dolayısıyla Tanrı, ona biçim verebilen bütün düşüncelerden önce olan, yegâne Başlangıçtır.²²

XI. Pagan: Ama öyle olsaydı Tanrının var olması uygun düşmezdi.

Hristiyan: Doğru söyledin.

Pagan: O halde Tanrı hiçbir şey.²³

Hristiyan: Ancak konu, ne “hiçbir şeydir ya da hiçbir şey değildir”, ne de “hem hiçbir şeydir hem de hiçbir şey değildir” değil. O, var olan ve var olmayanın tüm başlangıçlarının kaynağı ve kökenidir.²⁴

Pagan: Var olan ve var olmayanın başlangıcının kaynağı Tanrı mıdır?

Hristiyan: Hayır.

Pagan: Ama az önce öyle olduğunu söyledin.

Hristiyan: Bunu söylerken doğru söyledim; şimdi de reddederken doğru söylüyorum. Var olanın ve var olmayanın başlangıçları varsa bile, Tanrı bunlardan önce gelir. Var olmayanın var olmamasının başlangıcı yoktur, yalnızca var olanının vardır. Çünkü var olmayan, var olmak için başlangıca ihtiyaç duyar. Dolayısıyla Tanrı var olmayanın başlangıcıdır, çünkü onsuz²⁵ var olmayanın var olmaması mümkün değildir.²⁶

XII. Pagan: Tanrı hakikat midir?²⁷

Hristiyan: Hayır. Yine de bütün hakikatten önce gelir.

Pagan: Tanrı hakikatten başka bir şey midir?

Hristiyan: Hayır. Çünkü başkalık ona uygun düşmez.²⁸ Bizim tasavvur ettiğimiz ve adına hakikat dediğimiz her şeyden, sınırsız bir şekilde önce gelir.

XIII. Pagan: Siz,²⁹ Tanrıya Tanrı adını vermiyor musunuz?

Hristiyan: Evet veriyoruz.

Pagan: Böyle yaparak doğru mu yoksa yanlış mı söylüyorsunuz?

²² Nicolaus Cusanus, *Unum Principium. Doctae Ignorantiae*, 1, 19 (57:13-17).

²³ Nicolaus Cusanus, *Apologia Doctae Ignorantiae*, 20:5-8.

²⁴ Nicolaus Cusanus, *De Li Non Alind*, 115 (5).

²⁵ Tanrı olmadan.

²⁶ Nicolaus Cusanus, *De Posset*, 25.11-17

²⁷ *Yuhanna* 14:6.

²⁸ Nicolaus Cusanus, *De Visione Dei*, 15 (65.20-21).

²⁹ Hristiyanlar.

Hristiyan: Ne ikisinden birini ne de her ikisini birden söylemiş oluyoruz. Tanrı adının ona ait olduğunu söylerken doğru söylemiyoruz ama yanlış da söylemiyoruz, çünkü Tanrı adının ona ait olması yanlış değildir. Onun basitliği adlandırılabilir ve adlandırılmaz her şeyden önce geldiğinden, hem doğru hem de yanlış söylemiyoruz.³⁰

Pagan: Niçin adını bilmediğiniz halde ona Tanrı adını veriyorsunuz?

Hristiyan: Tanrı adının mükemmelliğe olan benzerliği nedeniyle.

Pagan: Lütfen açıkla.

XIV. Hristiyan: *Deus*,³¹ *theo*'dan,³² yani *temaşa ediyorum*'dan gelir.³³ Çünkü Tanrı, renk diyarındaki görme yetisi gibi bizim diyarımızdadır.³⁴ Çünkü renk, görme yetisi dışında hiçbir şekilde kavranılmaz ve bütün renkleri kolayca kavrayabilmesi için görme yetisinin merkezi renksizdir. Renksiz olduğu için de görme yetisi, renk diyarında bulunamaz.³⁵ Dolayısıyla renk diyarına bakan görme yetisi, "bir şey"den çok "hiçbir şey"dir. Renk diyarı kendisinin dışındaki hiçbir varlığı kavramaz, ancak kendi içindeki varlıkları doğrular ki orada da görme yetisi bulunamaz. Dolayısıyla hiçbir ad rengi karşılamayacağı için, renksiz var olan renk diyarındaki görme yetisi adlandırılmaz. Bununla birlikte görme yetisi, renkler arasında ayırım yaparak hepsine ad verir. Bu nedenle renk diyarındaki bütün ad verme işi görme yetisine bağlıdır; ama bütün adları türeten onun adının,³⁶ "bir şeyden" çok "hiçbir şey" olduğu düşünülür. Sonuç olarak görme yetisinin görülebilir olan her şeyde olması gibi, Tanrı da her şeydedir.

XV. Pagan: Bu söylediğin beni tatmin etti. Tanrının ya da onun adının yaratılanların diyarında³⁷ bulunamayacağını ve Tanrının "bir şey" olduğunun ileri sürülemeyeceğini, bunun yerine Tanrının her türlü kavrayıştan³⁸ kaçtığını

³⁰ KŞz. Nicolaus Cusanus, *De Sapientia*, II (32.10–24).

³¹ Lat. *Tanrı*.

³² Yun. *görüyorum* anlamına gelen fiil.

³³ Nicolaus Cusanus, *De Quaerendo Deum*, I (19).

³⁴ Cusanus'un, Tanrının adı problemini açıklamak için görme yetisi (*visus*) ve renk (*color*) aracılığıyla kurduğu analogi, onun bilgi problemine de uygulanabilir niteliktedir. Buna göre "Hristiyan"ın belirttiği gibi Tanrı, görme yetisinin algıladığı görülebilir olan her şeydedir. Bkz. H. Lawrence Bond, *Nicholas of Cusa: Selected Spiritual Writings, Classics of Western Spirituality*, (New York, Paulist Press, 2002), s.38.

³⁵ Nicolaus Cusanus, *De Quaerendo Deum*, I (20:A –11).

³⁶ *Görme yetisi* adı.

³⁷ *In regione omnium creaturarum*.

³⁸ *Omnem conceptum*. Cusanus'un burada vurgulamak istediği Tanrının neliğine dair her türlü kavrayışın sembolik olduğudur. Bu nedenle Cusanus, sonraki eserlerinde *possesi, non-altud, posse ipsam, ipsum esse, idem absolutum* gibi açıklayıcı semboller üretmek yoluna gitmiştir. Bkz. John Hopkins, *A Miscellany on Nicholas of Cusa*, s. 311, n. 27.

tamamen anladım. Tamı, yaratılanların diyarındaki bir yaratık durumunda olmadığından burada bulunamaz. Kaldı ki düzenlenmişlerin diyarında, düzenlenmemiş³⁹ olan bulunamaz. Ve bütün adlar, düzenlenmiş olanları adlandırırılar. Ama düzenlenmiş olan kendisinden değil, düzenlenmiş her şeyden önce gelenden türer. Her ne kadar hem düzenlenmişlerin diyarı hem de düzenlenmiş her şey, düzenlenmemiş aracılığıyla var olsalar da, yine de düzenlenmemiş olan düzenlenmiş olmadığından, düzenlenmişlerin diyarında bilenemez. O halde dünyanın bütün bilgilerinin gözlerinden gizlenen Tanrı ebediyen kutlu olsun.

KAYNAKÇA

Bond, H. Lawrence, *Nicholas of Cusa: Selected Spiritual Writings*, Classics of Western Spirituality, New York, Paulist Press, 2002.

Hopkins, John, *A Miscellany on Nicholas of Cusa*, Minneapolis, The Arthur J. Banning Press, 1994.

³⁹ *Non-compositum*.

DIALOGUS DE DEO ABSCONDITO
DUORUM, QUORUM UNUS GENTILIS, ALIUS CHRISTIANUS

Nicolaus Cusanus
Çeviren: Arif Yıldız

[1] Et ait Gentilis: Video te devotissime prostratum et fundere amoris lacrimas, non quidem falsas, sed cordiales. Quaero, quis es?

Christianus: Christianus sum.

Gentilis: Quid adoras?

Christianus: Deum.

Gentilis: Quis est Deus, quem adoras?

Christianus: Ignoro.

Gentilis: Quomodo tanto serio adoras quod ignoras?

Christianus: Quia ignoro, adoro.

[2] Gentilis: Mirum video hominem affici ad id quod ignorat.

Christianus: Mirabilius est hominem affici ad id, quod se scire putat.

Gentilis: Cur hoc?

Christianus: Quia minus scit hoc, quod se scire putat, quam id, quod se scit ignorare.

Gentilis: Declara, quaeso.

Christianus: Quicumque se putat aliquid scire, cum nihil sciri possit, amens mihi videtur.

Gentilis: Videtur mihi quod tu penitus ratione careas, qui dicis nihil sciri posse.

[3] Christianus: Ego per scientiam intelligo apprehensionem veritatis. Qui dicit se scire, veritatem se dicit apprehendisse.

Gentilis: Et idem ego credo.

Christianus: Quomodo igitur potest veritas apprehendi nisi per se ipsam? Neque tunc apprehenditur, cum esset apprehendens prius et post apprehensum.

Gentilis: Non intelligo istud, quod veritas non possit nisi per se ipsam apprehendi.

Christianus: Putas, quod aliter apprehensibilis sit et in alio?

Gentilis: Puto.

Christianus: Aperte erras. Nam extra veritatem non est veritas, extra circularitatem non est circulus, extra humanitatem non est homo. Non reperitur igitur veritas extra veritatem nec aliter nec in alio.

[4] Gentilis: Quomodo ergo mihi notum est, quid homo, quid lapis et ita de singulis, quae scio?

Christianus: Nihil horum scis, sed te putas scire. Si enim te interrogavero de quidditate eius, quod te putas scire, affirmabis quod ipsam veritatem hominis aut lapidis exprimere non poteris. Sed quod scis hominem non esse lapidem, hoc non evenit ex scientia, qua scis hominem et lapidem et differentiam, sed evenit ex accidenti, ex diversitate operationum et figurarum, quae, cum discernis, diversa nomina imponis. Motus enim in ratione discretiva nomina imponit.

[5] Gentilis: Estne una an plures veritates?

Christianus: Non est nisi una. Nam non est nisi una unitas et coincidit veritas cum unitate, cum verum sit unam esse unitatem. Sicut igitur in numero non reperitur nisi unitas una, ita in multis nisi veritas una. Et hinc qui unitatem non attingit, numerum semper ignorabit, et qui veritatem in unitate non attingit, nihil vere scire potest. Et quamvis putat se vere scire, tamen verius sciri ipsum, quod se scire putat, de facili experitur. Verius enim videri potest visibile, quam per te videatur. Verius enim per acutiores oculos videretur. Non ergo a te videtur, uti visibile est in veritate. Ita de auditu et ceteris sensibus. Sed cum omne id quod scitur et non ea scientia, qua sciri potest, non scitur in veritate sed aliter et alio modo - aliter autem et in alio modo a modo, qui est ipsa veritas, non scitur veritas -, hinc amens est, qui se aliquid in veritate scire putat et

veritatem ignorat. Nonne auiens iudicaretur ille caecus, qui se putaret scire differentias colorum, quando colorem ignoraret?

[6] Gentilis: Quis hominum igitur est sciens, si nihil sciri potest?

Christianus: Hic censendus est sciens, qui scit se ignorantem. Et hic veneratur veritatem, qui scit sine illa se nihil apprehendere posse sive esse sive vivere sive intelligere.

Gentilis: Hoc forte est, quod te in adorationem attraxit, desiderium scilicet essendi in veritate.

Christianus: Hoc ipsum quod dicis. Colo enim deum, non quem tua gentilitas falso se scire putat et nominat, sed ipsum deum, qui est ipsa veritas ineffabilis.

[7] Gentilis: Rogo te frater, cum deum qui est veritas colas et nos non intendamus deum colere, qui non est deus in veritate, quae est differentia inter vos et nos?

Christianus: Multae sunt. Sed in hoc una et maxima, quia nos veritatem ipsam absolutam, impennixtam, aeternam ineffabilemque colimus, vos vero non ipsam, uti est absoluta in se, sed uti est in operibus suis, colitis, non unitatem absolutam, sed unitatem in numero et multitudine, errantes, quoniam incommunicabilis est veritas quae deus est alteri.

[8] Gentilis: Rogo te, frater, ad hoc ut me ducas, ut te de deo tuo intelligere queam. Responde mihi: quid scis de deo, quem adoras?

Christianus: Scio omne id quod scio non esse deum et quod omne id quod concipio non esse simile ei, sed quia ipse exsuperat.

[9] Gentilis: Igitur nihil est deus.

Christianus: Nihil non est, quia hoc ipsum nihil nomen habet nihili.

Gentilis: Si non est nihil, est ergo aliquid.

Christianus: Nec aliquid est. Nam aliquid non est omne. Deus autem non est potius aliquid quam omne.

Gentilis: Mira affirmas deum quem adoras nec esse nihil nec esse aliquid, quae nulla ratio capit.

Christianus: Dens est supra nihil et aliquid, quia sibi oboedit nihil, ut fiat aliquid. Et haec est omnipotentia eius, qua quidem potentia omne id, quod est aut non est, excedit, ut ita sibi oboediat id quod non est sicut id quod est. Facit enim non-esse ire in esse et esse ire in non-esse. Nihil igitur est eorum, quae sub eo sunt et quae praevenit omnipotentia sua. Et ob hoc non potest potius dici hoc quam illud, cum ab ipso sint omnia.

[10] Gentilis: Potestne nominari?

Christianus: Parvum est, quod nominatur. Cuius magnitudo concipi nequit, ineffabilis remanet.

Gentilis: Est autem ineffabilis?

Christianus: Non est ineffabilis sed supra omnia effabilis, cum sit omnium nominabilium causa. Qui igitur aliis nomen dat, quomodo ipse sine nomine?

Gentilis: Est igitur effabilis et ineffabilis.

Christianus: Neque hoc. Nam non est radix contradictionis deus, sed est ipsa simplicitas ante omnem radicem. Hinc neque hoc dici debet quod sit effabilis et ineffabilis.

Gentilis: Quid igitur dices de eo?

Christianus: Quod neque nominatur, neque non nominatur, neque nominatur et non nominatur, sed omnia, quae dici possunt disiunctive et copulative per consensum vel contradictionem, sibi non conveniunt propter excellentiam infinitatis eius, ut sit unum principium ante omnem cogitationem de eo formabilem.

[11] Gentilis: Sic igitur deo non conveniret esse.

Christianus: Recte dicitis.

Gentilis: Est ergo nihil.

Christianus: Non est nihil neque non est, neque est et non est, sed est fons et origo omnium principiorum essendi et non-essendi.

Gentilis: Est deus fons principiorum essendi et non-essendi?

Christianus: Non.

Gentilis: Iam statim hoc dixisti.

Christianus: Verum dixi, quando dixi, et nunc verum dico, quando nego. Quoniam si sunt quaecumque principia essendi et non-essendi, deus illa praevenit. Sed non-esse non habet principium non-essendi, sed essendi. Indiget enim non-esse principio, ut sit. Ita igitur est principium non-essendi, quia non-esse sine ipso non est.

[12] Gentilis: Estne deus veritas?

Christianus: Non, sed omnem praevenit veritatem.

Gentilis: Est aliud a veritate?

Christianus: Non. Quoniam alteritas ei convenire nequit. Sed est ante omne id, quod veritas per nos concipitur et nominatur, in infinitum excellenter.

[13] Gentilis: Nonne nominatis deum deum?

Christianus: Nominamus.

Gentilis: Vel verum dicitis vel falsum?

Christianus: Neque alterum neque ambo. Non enim dicimus verum, quod hoc sit nomen eius nec dicimus falsum, quia hoc non est falsum quod sit nomen eius. Neque dicimus verum et falsum, cum eius simplicitas omnia tam nominabilia quam non-nominabilia antecedit.

Gentilis: Cur nominatis ipsum deum, cuius nomen ignoratis?

Christianus: Ob similitudinem perfectionis.

Gentilis: Declara, quaeso.

[14] Christianus: Deus dicitur a theoro, id est video. Nam ipse deus est in nostra regione ut visus in regione coloris. Color enim non aliter attingitur quam visu, et ad hoc, ut omnem colorem libere attingere possit, centrum visus sine colore est. In regione igitur coloris non reperitur visus, quia sine colore est. Unde secundum regionem coloris potius visus est nihil quam aliquid. Nam regio coloris extra suam regionem non attingit esse, sed affirmat omne quod est in sua regione esse. Ibi non reperit visum. Visus igitur sine colore existens innominabilis est in regione coloris, cum nullum nomen coloris sibi respondeat. Visus autem omni colori nomen dedit per discretionem. Unde a visu dependet omnis nominatio in regione coloris, sed eius nomen, a quo omne nomen, potius nihil esse quam aliquid deprehenditur. Eo igitur deus se habet ad omnia sicut visus ad visibilia.

[15] Gentiis: Placet mihi id quod dixisti et plane intelligo in regione omnium creaturarum non reperiri deum nec nomen eius et quod deus potius aufugiat omnem conceptum quam affirmetur aliquid, cum in regione creaturarum non habens condicionem creaturae non reperiatur. Et in regione compositorum non reperitur non-compositum. Et omnia nomina quae nominantur sunt compositorum. Compositum autem ex se non est, sed ab eo, quod antecedit omne compositum. Et licet regio compositorum et omnia composita per ipsum sunt id quod sunt, tamen cum non sit compositum, in regione compositorum est incognitum. Sit igitur deus, ab oculis omnium sapientum mundi absconditus, in saecula benedictus.